

УДК 364-322(477):303.01(045)

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.5.13>

Михайло ФЕДОРОВ

аспірант, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 2, м. Умань, Черкаська область, Україна, 20300

ORCID ID: 0009-0006-0475-803X

Назар САЛАТА

аспірант, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 2, м. Умань, Черкаська область, Україна, 20300

ORCID ID: 0000-0002-0194-8480

Бібліографічний опис статті: Федоров, М., Салата, Н. (2023). Теоретичні аспекти дослідження волонтерського руху в Україні. *Ввічливість. Humanitas*, 5, 101–110, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.5.13>

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ

У статті висвітлено розвиток теоретичних аспектів реалізації волонтерського руху. Констатується, що волонтерський рух являє собою соціальну роботу, яка сприяє поліпшенню якості життя особистості, особистісному зростанню, самореалізації, вдалій соціалізації, задоволенню потреб людини, допомагає одержувати навички взаємодопомоги та взаємопідтримки та має суспільно корисний характер. Визначено роль волонтерського руху у процесі формування комунікаційного середовища для осіб з порушеннями психофізичного розвитку. Мета статті – здійснити аналіз наукових праць з питань розвитку волонтерської діяльності в Україні як передумову професіоналізації соціальної роботи.

Аналіз наукових праць: дисертаційних досліджень, монографій, аналітичних звітів, соціологічних опитувань, наукових статей у періодичних виданнях – дозволив узагальнити, що досвід волонтерської діяльності є предметом досліджень широкої галузі наукових знань, вмотивовано доцільно зосередити увагу на розвитку волонтерського руху у сфері соціальної роботи. Так як розширюється перелік категорій, які перебувають у складних життєвих обставинах, імплементується кращий зарубіжний досвід, а також напрацьовуються взірцеві волонтерські практики як на локальному, так і національному рівнях. Такі дослідження посилять процеси професіоналізації соціальної роботи та посилення соціальної спроможності громад в умовах війни і повоєнного відновлення.

Встановлено, що волонтерський рух на сьогодні є суспільним феноменом, який розвивається під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників. Серед зовнішніх – соціальні проблеми із збільшенням категорій вразливих категорій громадян, надзвичайні ситуації, природні катаклізми, військово-політичні події із 2014 року і до сьогодні, до внутрішніх відносяться – патріотизм, моральні прагнення, небайдужість до соціальних питань, бажання бути корисним тощо.

Ключові слова: волонтерство, волонтер, волонтерська діяльність, волонтерський рух, волонтерські групи, волонтерська організація, соціальна робота.

Mykhailo FEDOROV

PhD student, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, 2 Sadova St., Uman, Cherkasy region, Ukraine, 20300

ORCID ID: 0009-0006-0475-803X

Nazar SALATA

PHD student, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, 2 Sadova St., Uman, Cherkasy region, Ukraine, 20300

ORCID ID: 0000-0002-0194-8480

To cite this article: Fedorov, M., Salata, N. (2023). Teoretychni aspekty doslidzhennia volonterskoho rukhu v Ukraini [Theoretical aspects of the study of the volunteer movement in Ukraine]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 5, 101–110, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.5.13>

THEORETICAL ASPECTS OF STUDYING THE VOLUNTEER MOVEMENT IN UKRAINE

The article highlights the development of the theoretical aspects of the implementation of the volunteer movement. It is stated that the volunteer movement represents social work that contributes to the improvement of the quality of life of an individual, personal growth, self-realization, successful socialization, satisfaction of human needs, helps to acquire skills of mutual assistance and mutual support, and has a socially useful character.

The role of the volunteer movement in the process of forming a communication environment for persons with psychophysical developmental disorders is determined. Today, the volunteer movement is a social phenomenon that develops under the influence of external and internal factors.

Among the external ones are social problems with an increase in the categories of vulnerable categories of citizens, emergency situations, natural disasters, military and political events from 2014 to the present, and the internal ones include patriotism, moral aspirations, concern for social issues, the desire to be useful, etc. Volunteering is an interdisciplinary scientific problem, its subject of research at the intersection of various fields of knowledge: philosophy, sociology, political science, law, psychology, pedagogy, social work. Let's try to analyze the state of research on the development of the volunteer movement in Ukraine. The purpose of the article is to analyze scientific works on the development of volunteering in Ukraine as a prerequisite for the professionalization of social work.

The analysis of scientific works: dissertation studies, monographs, analytical reports, sociological surveys, scientific articles in periodicals – allowed us to generalize that the experience of volunteering is the subject of research in a wide field of scientific knowledge, it is motivated to focus attention on the development of the volunteer movement in the field of social work. As the list of categories that are in difficult life circumstances expands, the best foreign experience is implemented, and exemplary volunteer practices are developed both at the local and national levels.

Key words: *volunteering, volunteer, volunteer activity, volunteer movement, volunteer groups, volunteer organization, social work.*

Актуальність проблеми. Волонтерський рух на сьогодні є суспільним феноменом, який розвивається під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників. Серед зовнішніх – соціальні проблеми із збільшенням категорій вразливих категорій громадян, надзвичайні ситуації, природні катаклізми, військово-політичні події із 2014 року і до сьогодні, до внутрішніх відносяться – патріотизм, моральні прагнення, небайдужість до соціальних питань, бажання бути корисним тощо.

Волонтерство є міждисциплінарною науковою проблемою, її предмет дослідження на перетині різних галузей знань: філософії, соціології, політології, правознавства, психології, педагогіки, соціальної роботи. Здійснимо спробу проаналізувати стан дослідженості проблеми розвитку волонтерського руху в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців, які вивчали волонтерство як практичну діяльність у різних сферах: В.І. Курило, Д. Приймаченко, О. Рябченко, З. Бондаренко, І. Юрченко, К. Сидоренко, М. Ольховський, Т. Лях, Н. Коляда, Т. Семигіна та ін. Але наразі відсутні наукові праці, які врахували напрацювання з питань волонтерської діяльності від загально-філософського контексту до галузі соціальної роботи. Такі розвідки є важливими для професійної підготовки фахівців соціальної сфери та розширення спек-

тра соціальних послуг в громаді, що надаються державними і недержавними організаціями.

Мета статті – здійснити аналіз наукових праць з питань розвитку волонтерської діяльності в Україні як передумову професіоналізації соціальної роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для виявлення стану дослідженості цієї проблематики проаналізуємо дисертації, захищені за цією темою. У галузі соціології захищена дисертація І. Юрченко «Інституціоналізація волонтерського руху в Україні» (Юрченко, 2009, 219 с.), що дослідила зміст та етапи інституціоналізації соціальних рухів, в тому числі волонтерства в Україні, історичні передумови становлення і розвитку такого руху. Схарактеризовано волонтерство як соціальне, виявлено умови та фактори інституціоналізації волонтерського руху, особливості мотивації волонтерської діяльності та формування колективної ідентичності.

Чинники та наслідки актуалізації волонтерських практик в умовах вимушеної міграції в сучасній Україні дослідила О. Проценко. Метою дисертаційної роботи стала соціологічна концептуалізація волонтерства як соціокультурної практики та його ролі в становленні соціальної суб'єктності внутрішньо переміщених осіб. Авторка розробила концептуальні засади соціологічного вивчення волонтерства

як соціокультурної практики, а також його ролі в становленні соціальної суб'єктності особистості, а саме: застосовано положення соціокультурного підходу та «практичної парадигми» до вивчення волонтерства, завдяки чому, зокрема, сформульовано визначення волонтерства як соціокультурної практики, що розуміється як хабітуалізовані (узвичаєні) дії людини або групи людей, що мають добровільний, реципрокний характер, спрямовані на вирішення соціальних проблем певних категорій населення та залежать від соціокультурного контексту, зокрема цінностей, норм, традицій, взірців поведінки тощо історично конкретного суспільства; виявлено та схарактеризовано взаємозв'язок таких макросоціальних чинників актуалізації волонтерства, як зростання соціальної напруги в українському суспільстві; загрози державному суверенітету; виникнення нових категорій населення, що потребують допомоги різної спрямованості; активізація роботи міжнародних організацій на території країни та дефіцит ефективних управлінських рішень щодо вирішення проблем ВПО; обґрунтовано, що перехід внутрішньо переміщеної особи з позиції об'єкта до позиції суб'єкта волонтерських практик сприяє розвитку потенціалу соціальної суб'єктності особистості незалежно від того, в якому модусі відбувається залучення до волонтерських практик: (1) як індивідуальне волонтерство; (2) як волонтерство в складі спільнот самопомоги ВПО; (3) у складі організацій, що опікуються проблемами ВПО; (4) у складі інших організацій та ініціатив; показано, що участь у волонтерських практиках є важливим чинником адаптації ВПО до нових умов життя та подолання негативних впливів культурної травми (Проценко, 2021, с. 243).

У 2018 р. В. Вашкович захищена дисертація з юридичних наук за темою «Адміністративно-правове забезпечення волонтерства як складова соціальної функції держави». Внаслідок теоретичного узагальнення визначено, що «приватизація соціальної функції держави» може здійснюватися через делегування повноважень недержавним утворенням (передача здійснення повноважень у повному обсязі або частково недержавним утворенням, що сприяє здійсненню повноважень суб'єктами, які є більш обізнаними та компетентними у своїй галузі, володіють та здатні використовувати ширші

інформаційні та часові ресурси), а також через надання цих повноважень (такі повноваження включаються безпосередньо до їх компетенції). Внаслідок аналізу законодавства визначено адміністративний договір формою, що може опосередковувати та забезпечити належне надання соціальних послуг за посередництвом третіх осіб, а саме волонтерів та волонтерських організацій. Обґрунтовано, що при використанні цього інструменту максимально повно реалізується принцип взаємної згоди сторін, створюється можливість зафіксувати особливості конкретного випадку делегування, установити механізм вирішення суперечок, пов'язаних із делегуванням, порядок припинення делегування тощо. Обґрунтовано, що удосконалення правового регулювання надання соціальних послуг волонтерами і волонтерськими організаціями повинне здійснюватися в наступних напрямках: а) введення державного реєстру надавачів соціальних послуг; б) запровадження об'єктивного оцінювання якості надання соціальних послуг, де критеріями є своєчасність надання послуги, індивідуальний підхід до надання послуги, професійність надання послуги та оцінка отримувачем наданої послуги; в) упровадження договірної форми делегування повноважень із надання соціальних послуг (Вашкович, 2018).

Питання адміністративно-правового регулювання волонтерської діяльності в Україні досліджує В. Сірко. Авторкою досліджено генезу правового забезпечення волонтерської діяльності в Україні та виділено три історичних етапи: 1) від 996 року (видання Статуту «Про десятини, суди та людей церковних» князем Володимиром Святославовичем) до 1918 року (Жовтневий переворот); 2) від 1918 року до 1991 року (часи перебування України в складі СРСР); 3) від 1991 року до теперішнього часу (часи Незалежної України), кожен з яких має свої особливості та нормативно-правове забезпечення волонтерської діяльності. Доведено, що адміністративно-правове забезпечення волонтерської діяльності становить собою діяльність, спрямовану на впорядкування процесів надання допомоги як відносно конкретної особи, групи осіб, так і державним органам, організаціям і навіть державі. Узагальнено наукові погляди на поняття забезпечення, правове забезпечення, адміністративно-пра-

вове забезпечення, на підставі чого сформульовано визначення механізму адміністративно-правового забезпечення волонтерської діяльності, під яким слід розуміти систему адміністративно-правових засобів, із використанням яких держава упорядковує суспільні відносини, що склалися у сфері волонтерської діяльності, з метою забезпечення можливостей реалізації волонтерськими організаціями, організаціями та установами, що залучають до своєї діяльності волонтерів, та волонтерами їх добродійної діяльності та забезпечення їх прав, свобод та законних інтересів. До елементів механізму адміністративно-правового забезпечення волонтерської діяльності віднесено: 1) норми права, що містяться у різних нормативно-правових актах, які регулюють волонтерську діяльність; 2) акти застосування правових норм; 3) тлумачення адміністративних приписів у цій сфері як процес доведення та уточнення їх змісту; 4) адміністративно-правові відносини, які базуються на адміністративно-правових нормах та виникають і здійснюються на їх основі; 5) адміністративні процедури діяльності суб'єктів публічної адміністрації у сфері забезпечення волонтерської діяльності, наприклад, надання дозволу на пересування за межі України волонтерам; б) контроль та нагляд за законністю волонтерської діяльності (Сірко, 2018).

Дослідження Н. Говорухи присвячено вивченню волонтерського руху в Україні, його поступовому розвитку, історичних передумов цього явища, та деяких аспектів його розвитку у міжнародному суспільстві. Робота акцентує необхідність створення висловлених соціально-педагогічних умов для подальшого розвитку волонтерства в нашій країні, поширення та покращення волонтерської діяльності. Проаналізовано зарубіжний досвід розвитку волонтерського руху та виявлено можливості його використання в нашій країні. Вивчено зародження і формування великих всесвітніх організацій, які залучають волонтерів, наприклад, таких як: Міжнародний Червоний Хрест, «Ротарі Інтернешнл» («Rotary International»), Міжнародна асоціація молодих ліг («Kiwanis International»), «Армія Спасіння», Міжнародна асоціація юніорських ліг (Association of Junior Leagues International) і Міжнародний клуб «Лайонс» («Lions Clubs International»), «Корпус

Миру» («Peace Corps»), Міжнародний волонтерська служба (International Voluntary Service), «Карітас» та ін. Доведено, що розвиток українського волонтерського руху переходить на інший рівень, набуває нових іміджу і статусу у зв'язку з проведенням в Україні чемпіонату Європи з футболу влітку 2012 р. Через події на Сході України, починаючи з 2014 р., внесок волонтерів та важливість волонтерської праці стали очевидними. Волонтерська діяльність за підтримки громадянських об'єднань та державних організацій охоплює дедалі більше сфер діяльності, еволюціонує і набуває помітної масштабності. З'ясовано, що основними соціально-педагогічними умовами розвитку волонтерського руху в Україні є такі: удосконалення нормативно-правового забезпечення та захисту діяльності волонтерських формувань; здійснення відповідного державного супроводу; активна участь державних установ в популяризації волонтерського руху в суспільстві; створення та реалізація цільових програм взаємовідносин волонтерських формувань з благодійниками/донорами; підвищення відповідальності організацій, які залучають до волонтерської діяльності; оптимізація взаємодії з отримувачами волонтерської допомоги; формування готовності особистості до волонтерської діяльності. Волонтерську діяльність об'єднано в п'ятнадцять типів: міжнародне; екологічне; медичне; соціальне; корпоративне; віртуальне; волонтерство в освіті; волонтерство в надзвичайних ситуаціях; волонтерство в боротьбі за права людини; волонтерство «за вірою», волонтерство на основі переконань; волонтерство у межах територіальної громади; волонтерство на спортивних заходах; волонтерство для розвитку культури; волонтерство на основі навичок; волонтерство у політиці. Усі ці типи волонтерства в Україні потребують подальшого розвитку та структуризації (Говоруха, 2021).

У 2009 р. Т. Лях захищена дисертація «Соціально-педагогічна діяльність студентських волонтерських груп», у якій визначено зміст поняття «студентська волонтерська група», розроблено класифікацію та розкриті базові характеристики таких груп, обґрунтовано об'єктивні й суб'єктивні умови та розроблено модель забезпечення соціально-педагогічної діяльності студентських волонтерських груп;

удосконалено зміст і форми підготовки студентів до волонтерської роботи, керівників студентських волонтерських груп (Лях, 2009).

Проблематика волонтерства досліджувалася у дисертаціях З. Бондаренка «Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу» (2008), К. Сидоренка «Адміністративно-правове регулювання волонтерської діяльності в Україні» (2013), В. Голуб «Волонтерська діяльність в системі взаємовідносин держави та суспільства» (2016), М. Ольховського «Адміністративно-правовий статус та організація діяльності волонтерських організацій в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку» (2016) та ін.

Заслуговує на увагу монографія «Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження» за авторства П. Горінова та Р. Авторами визначено, що волонтерська діяльність – це добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги. Її ознаками є добровільність, неприбутковість, соціально спрямований характер, користь для окремих осіб та суспільства загалом. Волонтерська діяльність виконує в суспільстві такі функції: формування і розвитку громадянського суспільства, трансляційну, стимулюючу, консолідує, нормотворчу та комунікативну. Принципи волонтерства – добровільність, безкорисливість, гуманність, законність, гласність, відповідальність, конфіденційність. Виділено чинники, що стимулюють розвиток волонтерського руху в Україні. До них віднесено: значний кредит довіри до волонтерського руху з боку населення країни; збільшення чисельності людей, які потребують допомоги: біженців, поранених, тих, хто втратили житло та майно; підвищення рівня патріотизму та свідомості громадян; підвищення уваги влади до удосконалення правового забезпечення волонтерської діяльності. Серед чинників, що перешкоджають чи сповільнюють розвиток волонтерського руху, слід назвати: недостатню матеріально-технічну базу громадських об'єднань, відсутність масової освіти з тематики волонтерства, незначне поширення в суспільстві цінностей діалогу, відсутність сталих практик партнерства з органами місцевого самоврядування та бізнесом.

Завдання всіх суб'єктів і складових політики підтримки волонтерської діяльності в Україні має полягати у нівелюванні зазначених негативних чинників (Горінов, 2022).

Науково-популярне видання «Волонтерські організації в Україні: адміністративно-правовий статус та організація діяльності» (2018) присвячене дослідженню науково-теоретичних, законодавчих і практичних засад реалізації адміністративно-правового статусу та організації діяльності громадських організацій, які залучають до своєї діяльності волонтерів у сучасних умовах, а також нормативно-правового досвіду окремих зарубіжних країн із питань провадження волонтерської діяльності. Розглянуто питання визначення поняття, змісту, напрямів діяльності та адміністративно-правового статусу волонтерських організацій. Проаналізовано систему і розкрито повноваження суб'єктів адміністративно-правового регулювання у сфері діяльності волонтерських організацій. Окреслено форми співпраці волонтерських організацій з органами виконавчої влади під час реалізації адміністративно-правового статусу. З'ясовано необхідність та можливість імплементації зарубіжного досвіду щодо правового регулювання адміністративно-правового статусу й організації діяльності волонтерських організацій. Сформульовано конкретні пропозиції стосовно удосконалення правового регулювання адміністративно-правового статусу та організації діяльності волонтерських організацій (Кондратенко, 2018).

Центром перспективних соціальних досліджень виконано науково-дослідну роботу «Вивчення практики щодо волонтерської діяльності в країнах Європейського союзу з метою її запровадження в Україні» (2014), в якій розкриті теоретико-методологічні засади волонтерської діяльності, як різновиду благодійної діяльності, здійснена операціоналізація понятійно-категоріального апарату практики волонтерської діяльності. Проаналізована нормативно-законодавча база України з питань становлення та розвитку системи волонтерської та благодійної діяльності та нормативно-законодавча база країн Європейського Союзу. Досліджена історія становлення та розвитку волонтерської діяльності, у тому числі як різновиду благодійної діяльності, країн Європейського Союзу та України. Проведена класифікація волонтер-

ських груп із врахуванням світового досвіду. Визначено мотиваційний компонент волонтерської діяльності. Досліджені механізми взаємодії держави та волонтерських організацій в країнах Європейського Союзу.

У роботі також використані результати таких кількісних досліджень, як: «Волонтерський рух в Україні», проведеного GfK Ukraine (опитано 1000 респондентів від 16 років, 20–26 листопада 2014 року); «Постмайданна благодійність і волонтерство», проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та Українським центром економічних та політичних досліджень імені О. Разумкова (опитано 2009 респондентів від 18 років, 14–22 листопада 2015 року); «Благодійність і волонтерство», проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та Українського центру економічних та політичних досліджень імені О. Разумкова (опитано 2018 респондентів від 18 років, 16–20 грудня 2016 року); «Довіра соціальним інституціям», проведеного Київським міжнародним інститутом соціології (опитано 2040 респондентів від 18 років, 2–12 грудня 2016 року; опитано 2034 респондента віком від 18 років, 30 листопада – 14 грудня 2018 року); «Світовий рейтинг благодійності» («World Giving Index»), що проводиться британською благодійною організацією «Charities Aid Foundation» на підставі даних всесвітнього опитування компанії «Gallup's WorldView poll» (опитування проведено в 153 країнах світу, 2009–2018 роки) (Проценко, 2021).

Окрема група наукових праць – це статті у фахових українських та зарубіжних періодичних виданнях.

О. Паславською проведено історико-правове дослідження становлення, розвитку та статусу волонтерського руху в Україні, під яким розуміється благодійна, гуманістична діяльність, яка здійснюється фізичними особами без заробітної платні і спрямована на соціальну допомогу певним верствам населення, розвиток добробуту та процвітання суспільства (Паславська, 2016, с. 22-28).

У науковій статті О. Липинчук розглядаються важливі питання про волонтерську діяльність. Волонтерство сьогодні в багатьох державах світу розвивається поза державним апаратом, це ініціатива та самоорганізація пере-

сичних громадян, які працюють на добровільній основі на благо інших. Серед питань, які розглядаються у нашій статті, слід зазначити: історичні засади зародження волонтерської діяльності, регулювання інституту волонтерської діяльності в Україні, визначено перспективи подальшого розвитку та залучення соціальних ресурсів волонтерства для вирішення проблем та викликів, що постали перед сучасним українським суспільством (Липитчук, 2022, с. 180-188).

І. Чайка розглядає волонтерську діяльність як безкорисливу та безоплатну без будь-яких застережень, тобто умовою здійснення волонтерської діяльності для суб'єкта є наявність основної оплачуваної роботи чи інших джерел доходу. Волонтерство дозволяє особистості задовольнити потреби найвищого рівня у суспільно ухваленій самореалізації та самоактуалізації. Обґрунтовано, що мотивом волонтерської діяльності є саморозвиток, формування цілісної моральної особистості. Виявлено, що наявність помилкового уявлення щодо сутності феномена волонтерства призводить до неправильної оцінки ролі суб'єктів, що визначають себе як волонтери, по суті, виконуючи функції, що є значно ширшими, ніж волонтерські, хибного визначення їхнього правового статусу, що може призвести до загрози життєвим інтересам та порушення прав цих осіб (Чайка, 2017, с. 72-79).

У статті колективу авторів Ю. Маленюк, В. Луценко, Н. Савчук представлено огляд та аналіз особливостей волонтерського руху та основних положень щодо його функціонування як основи громадянського суспільства. З'ясовано специфіку волонтерського руху в Україні в умовах військового конфлікту. На обговорення виносяться такі важливі питання, як питання правового регулювання діяльності волонтерських об'єднань та важливості набуття ними юридичного статусу, що підвищує ефективність роботи таких організацій. Діяльність волонтерів є основним чинником для заснування й ефективного розвитку громадянського суспільства. Вона втілює в себе найкращі та найсвітліші бажання людства – бажання свободи та миру, захищеності та справедливості для усіх людей. І тому наша держава повинна сприяти всебічному розвитку як і волонтерських організацій, так і руху в цілому. Для

нашої країни волонтерська діяльність є надзвичайно актуальною та важливою. У сучасній науці волонтерський рух розуміють як добродійну діяльність, яка здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства. Проте для того щоб волонтерські організації діяли на весь свій потенціал, їх потрібно підтримувати на державному рівні (Манелюк Ю. М., Луценко В. Р., Савчук Н. І., 2022, с. 29-33).

З метою пошуку ефективних шляхів залучення молоді до волонтерства, Д. Нагорною проаналізовано законодавчі документи, теоретичні та практичні матеріали на тему залучення волонтерів в Україні та виведено окремі етапи залучення молоді до волонтерства. На основі аналізу іноземних джерел та виділених етапів залучення, виокремлено дві технології залучення волонтерів: технологію рекрутингу волонтерів та технологію долучення. Акцент зроблено на технології рекрутингу волонтерів, яка апробована у діяльності програми «Будуємо Україну Разом» («БУР») благодійної організації «Українська освітня платформа» («УОП») протягом 2021 року. У межах технології рекрутингу волонтерів запропоновано алгоритм, ключові етапи, методи та інструменти (Нагорна, 2022, с. 340-357).

П. Дворянин простежено динаміку висвітлення засобами масової інформації України активності волонтерського руху на українських землях (2014–2023 рр.) на різних етапах загострення та згасання російсько-української війни. Окреслено тематичний репертуар волонтерських повідомлень із лінії фронту, які покладені в основу журналістських статей. Розглянуто волонтерський рух як генератор інформаційно-пропагандистської діяльності. Визначено мету утворення волонтерських інформаційних інтернет-ресурсів. Окреслено журналістські припущення щодо визначення мотивів приєднання громадян до волонтерського руху. Показано погляди журналістів щодо з'ясування ролі волонтера в умовах війни. Висвітлено питання, які побіжно розкриваються у ЗМІ, а потребують особливої уваги: психологічна виснаженість волонтерів. Окреслено основні характерні риси українського волонтера у баченні журналістів України. Представлено зображення постаті

волонтера у різних профілях: винахідник, творець, психолог. Відзначено критичні замітки про діяльність волонтерів: розголошення військових таємниць, вибудовування політичної кар'єри, викриття псевдоволонтерів. Простежено динаміку у частоті представлення інформації про волонтерську діяльність на провідних телеканалах України як розважального, так і інформаційного спрямування. Розкрито роль соціальних мереж та сайтів телеканалів України у поширенні інформації про волонтерську діяльність (Дворянин, 2023, с. 18-22).

У статті М. Моторної проаналізовано теоретичні аспекти розвитку волонтерського руху, становлення соціальної роботи, як окремої галузі наук, створення і реалізація ідеї розширення соціальної сфери, побудови громадянського суспільства, що передбачає орієнтацію на пріоритети духовності і моралі. Розкрито поняття волонтерства та залучення волонтерів, висвітлено стан волонтерства серед молоді на Вінниччині та загалом в Україні. Розкрито досвід підготовки молоді до волонтерської роботи у Вінницькому обласному центрі народної творчості (Моторна, 2023, с. 110-121).

Стаття В. Овчарової присвячена визначенню факторів, які можуть сприяти ефективному здійсненню соціальної роботи із залучення молоді до волонтерської діяльності на рівні громади. Враховуючи реформу децентралізації, соціальна робота на рівні громади опинилась у центрі уваги держави, громадськості, міжнародної донорської спільноти та науковців. Беручи до уваги, що розвиток громади напряму залежить від людського ресурсу, робота з молоддю є ключовим напрямком здійснення соціальної роботи в громаді, яка спрямована не тільки на вирішення індивідуальних потреб мешканців, але й на розвиток громади в цілому. Волонтерство є одним з інструментів здійснення соціальної роботи на рівні громади та залучення молоді. На думку авторки статті, залучення молоді до волонтерської діяльності в межах соціальної роботи може бути ефективним за умови вирішення потреб молоді та сприяння розвитку громади. У статті проаналізовано ціннісні орієнтири, інтереси та потреби сучасної молоді та типові проблеми новостворених громад на основі загальнонаціональних соціологічних досліджень (Овчарова, 2020, с. 138-149).

Авторкою здійснено аналіз сучасного стану нормативно-правового забезпечення соціальної роботи із залучення молоді до волонтерської діяльності, враховуючи законодавчі зміни, які спричинені реформою децентралізації та розвитком молодіжної роботи в Україні. Для проведення дослідження ми застосували аналіз повнотекстових наукових праць, розміщених у наукометричній базі Google Scholar, та законодавство України, подане на сайті <http://zakon.rada.gov.ua>. Було проаналізовано Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», Закон України «Про волонтерську діяльність», Проект Закону «Про основні засади молодіжної політики». Було також розглянуто зміни в нормативно-правовому забезпеченні соціальної роботи із молоддю на місцевому рівні, які спричинені постановами Кабінету Міністрів No 177 від 3 березня 2020 року, No 479 від 1 червня 2020 р. та No 1014 від 20 грудня 2017 року. Визначено, що згідно із сучасним законодавством, завдання з розвитку та підтримки волонтерського руху у сфері соціальної роботи з молоддю є одним з основних напрямів державної політики у сфері соціальної роботи з молоддю. Однак, незважаючи на це, в системі соціальної роботи з молоддю на місцевому рівні ця діяльність не регламентована та ні за ким чітко не закріплена. Завдання з розвитку волонтерського руху серед молоді на місцевому рівні зафіксовані лише в діяльності молодіжних центрів, які наразі займаються виключно реалізацією молодіжної політики [12, с. 7-14].

В. Сичова та Т. Полонець обґрунтували місце благодійності в соціальній роботі на підставі аналізу діяльності українських благодійних фондів, співробітників шести територіальних центрів соціального обслуговування в Харківській області. З'ясовано, що Всеукраїнська соціальна програма «Домашня опіка» Міжнародного благодійного фонду «Карітас України» представляє соціальну роботу з людьми, які не являються клієнтами територіальних центрів соціального обслуговування. Регіональний ландшафтний парк «Фельдман Екопарк» (флагманський проєкт Міжнародного благодійного фонду «Фонд Олександра

Фельдмана») часто використовується для проведення соціальної роботи, зокрема, з людьми похилого віку. Обґрунтовано, що благодійна діяльність зазначених фондів створює умови для проведення системної повсякденної соціальної роботи, зокрема, з людьми похилого віку (Овчарова, 2020, с. 31-40).

У статті Н. Поліщук здійснено термінологічний аналіз волонтерства, волонтерської діяльності як соціально-педагогічного феномену. Здійснений поняттєво-термінологічний аналіз свідчить про відсутність серед науковців єдиного підходу до визначення поняття «волонтер», «волонтерство», «волонтерська діяльність», «волонтерська організація». Авторкою потрактовано волонтерську діяльність як соціально-педагогічний феномен, ефективний засіб соціалізації, соціального становлення особистості, студентської молоді як окремої соціально-демографічної групи суспільства, що вирізняється за сукупністю вікових та психофізіологічних особливостей, від рівня здоров'я якої залежить не лише якість їхнього власного життя, а й якість майбутньої професійної діяльності. Виокремлено основні риси волонтера, шляхи проведення волонтерської діяльності, основні напрями роботи студентських волонтерських груп відповідно до мети та основних завдань соціально-педагогічної діяльності окремої державної чи неурядової організації (Поліщук, 2022, с. 144-159).

Висновки дослідження і перспективи подальших досліджень. Отже, аналіз наукових праць: дисертаційних досліджень, монографій, аналітичних звітів, соціологічних опитувань, наукових статей у періодичних виданнях – дозволив узагальнити, що досвід волонтерської діяльності є предметом досліджень широкої галузі наукових знань, вмотивовано доцільно зосередити увагу на розвитку волонтерського руху у сфері соціальної роботи. Так як розширюється перелік категорій, які перебувають у складних життєвих обставинах, імплементується кращий зарубіжний досвід, а також напрацьовуються взірцеві волонтерські практики як на локальному, так і національному рівнях. Такі дослідження посилять процеси професіоналізації соціальної роботи та посилення соціальної спроможності громад в умовах війни і повоєнного відновлення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вашкович В. В. Адміністративно-правове забезпечення волонтерства як складова соціальної функції держави : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Ужгород, 2018. 220 с.
2. Говоруха Н. О. Соціально-педагогічні умови розвитку волонтерського руху в Україні (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) : дис. ... д-ра філософії. Київ, 2021. 323 с.
3. Горінов П., Драпушко Р. Волонтерська діяльність в Україні: соціально-правове дослідження : монографія. Київ : Держ. ін-т сімейн. та молодіж. політики, 2022. 240 с.
4. Дворянин П. Висвітлення волонтерської діяльності в засобах масової інформації України (2014–2023 рр.). *Актуальні питання гуманітарних наук: Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Т. 2, № 65. С. 18–23.
5. Кондратенко В.М. Волонтерські організації в Україні: адміністративно-правовий статус та організація діяльності : монографія / С. В. Петков та ін. Київ : Видавничий дім «АртЕк», 2018. 162 с.
6. Липитчук О. Тенденції розвитку волонтерського руху в Україні. *Scientific Collection «InterConf»*. 2022. № 118. С. 180–188. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/1030>.
7. Лях Т. Л. Соціально-педагогічна діяльність студентських волонтерських груп : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Луганськ, 2009. 304 с.
8. Манелюк Ю. М., Луценко В. Р., Савчук Н. І. Волонтерський рух України в умовах військової агресії. *Науковий журнал «Політикус»*. 2022. № 6. С. 29–33.
9. Моторна М. Волонтерство як складова підготовки майбутнього соціального працівника (соціально-культурна робота). *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2023. № 1 (10). С. 110–121. URL: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(10\).2023.282275](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(10).2023.282275).
10. Нагорна Д. Технології залучення молоді до волонтерства в Україні. *Social Work and Education*. 2022. Vol. 9, No. 3. pp. 340-357.
11. Овчарова В. Фактори ефективного здійснення соціальної роботи із залучення молоді до волонтерської діяльності на рівні громади. *Наука і освіта: наук.-практ. журнал*. 2020, № 3. С. 138-149.
12. Овчарова В. С. Нормативно-правове регулювання соціальної роботи із залучення молоді до волонтерської діяльності в сучасних умовах. *Науковий вісник південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2020. Т. 2020, № 4 (133). С. 7–14. URL: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2020-4-1>.
13. Паславська О. Становлення та розвиток волонтерського руху в Україні (історико-правове дослідження). *Актуальні проблеми правознавства*. 2016, № 4. С. 22-28.
14. Поліщук Н.М. Волонтерство як соціально-педагогічний феномен: термінологічний аналіз. Інноватика у вихованні. Рівне: РДГУ, 2022. Вип. 15. С. 146–159
15. Проценко О. О. Волонтерські практики в умовах вимушеної міграції в сучасній Україні: чинники та наслідки актуалізації : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук. Харків, 2021. 243 с.
16. Сичова В. В., Полонець Т. С. Благодійна діяльність як основа соціальної роботи. *SOCIOPROSTIR: міждисциплінарний електронний збірник наук. праць з соціології та соціальної роботи*. 2020. № 9. С. 31-40.
17. Сірко В. С. Адміністративно-правове забезпечення волонтерської діяльності в Україні: дис.... канд. юрид. наук: 12.00.07, МВС України, Одеськ. держ. ун-т внутр. справ. Одеса, 2018. 246 с.
18. Юрченко І. Інституціоналізація волонтерського руху в Україні: дис. ... канд. соціол. наук: 22.00.03. Київ, 2009. 219 с.
19. Чайка І. Ю. Волонтерство: сутність феномена та особливості його функціонування в сучасній Україні. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*. 2017. Т. 20, № 7. С. 72. URL: <https://doi.org/10.15421/171798>

REFERENCES:

1. Vashkovych, V. V. (2018). Administratyvno-pravove zabezpechennia volonterstva yak skladova sotsialnoi funktsii derzhavy [Administrative and legal provision of volunteering as a component of the social function of the state]. *Candidate's thesis*. Uzhhorod [in Ukrainian].
2. Hovorukha, N. O. (2021). Sotsialno-pedahohichni umovy rozvytku volonterskoho rukhu v Ukraini (kinets KhKh – pochatok KhKhI st.) [Social and pedagogical conditions of the development of the volunteer movement in Ukraine (end of the 20th – beginning of the 21st century)]. *Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
3. Horinov, P. & Drapushko, R. (2022). *Volonterska diialnist v Ukraini: sotsialno-pravove doslidzhennia: monohrafiia [Voluntary activity in Ukraine: socio-legal research: monograph]*. Kyiv: Derzh. in-t simein. ta molodizh. Polityky [in Ukrainian].
4. Dvorianyn, P. (2023). Vysvitlennia volonterskoi diialnosti v zasobakh masovoi informatsii Ukrainy (2014–2023 rr.) [Coverage of volunteer activities in mass media of Ukraine (2014–2023)]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: Mizhvuzivskiy zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*

imeni Ivana Franka – Current issues of humanitarian sciences: Interuniversity collection of scientific works of young scientists of Ivan Franko Drohobyt'sk State Pedagogical University, Vol. 2, 65, 18-23 [in Ukrainian].

5. Kondratenko, V.M. (2018). *Volonterski orhanizatsii v Ukraini: administratyvno-pravovyi status ta orhanizatsiia diialnosti : monohrafiia [Voluntary organizations in Ukraine: administrative and legal status and organization of activities: monograph]*. S. V. Pietkov et al. (Eds.) Kyiv : Vydavnychiy dim «ArtEk» [in Ukrainian].

6. Lypytchuk, O. (2022). Tendentsii rozvytku volonterskoho rukhu v Ukraini [Development trends of the volunteer movement in Ukraine]. *Scientific Collection «InterConf»*, 118, 180–188. Retrieved from <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/1030>. [in Ukrainian].

7. Liakh, T. L. (2009). Sotsialno-pedahohichna diialnist studentskykh volonterskykh hrup [Socio-pedagogical activity of student volunteer groups]. *Candidate's thesis*. Luhansk [in Ukrainian].

8. Maneliuk, Yu. M., Lutsenko, V. R. & Savchuk, N. I. (2022). Volonterskyi rukh Ukrainy v umovakh viiskovoi ahresii [Volunteer movement of Ukraine in conditions of military aggression]. *Naukovyi zhurnal «Politykus» – Scientific magazine "Politikus"*, 6, 29-33. [in Ukrainian].

9. Motorna, M. (2023). Volonterstvo yak skladova pidgotovky maibutnoho sotsialnoho pratsivnyka (sotsialno-kulturna robota) [Volunteering as a component of training a future social worker (social and cultural work)]. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita – Social work and social education*, 1 (10), 110-121. Retrieved from [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(10\).2023.282275](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(10).2023.282275). [in Ukrainian].

10. Nahorna, D. (2022). Tekhnolohii zaluchennia molodi do volonterstva v Ukraini [Technologies of youth involvement in volunteering in Ukraine]. *Social Work and Education*, Vol. 9, 3, 340-357 [in Ukrainian].

11. Ovcharova, V. (2020). Faktory efektyvnoho zdiisnennia sotsialnoi roboty iz zaluchennia molodi do volonterskoi diialnosti na rivni hromady [Factors of effective implementation of social work involving youth in volunteer activities at the community level]. *Nauka i osvita: nauk.-prakt. zhurnal – Science and education: a scientific and practical journal*, 3, 138-149. [in Ukrainian].

12. Ovcharova, V. S. (2020). Normatyvno-pravove rehuliuвання sotsialnoi roboty iz zaluchennia molodi do volonterskoi diialnosti v suchasnykh umovakh [Normative and legal regulation of social work involving youth in volunteering in modern conditions]. *Naukovyi visnyk pivdenoukrajinskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K. D. Ushynskoho – Scientific Bulletin of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynskiy*, 4 (133), 7-14. Retrieved from <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2020-4-1>. [in Ukrainian].

13. Paslav'ska, O. (2016). Stanovlennia ta rozvytok volonterskoho rukhu v Ukraini (istoryko-pravove doslidzhennia) [Formation and development of the volunteer movement in Ukraine (historical and legal research)]. *Aktualni problemy pravoznavstva – Actual problems of jurisprudence*, 4, 22-28 [in Ukrainian].

14. Polishchuk, N.M. (2022). Volonterstvo yak sotsialno-pedahohichnyi fenomen: terminolohichnyi analiz [Volunteering as a socio-pedagogical phenomenon: terminological analysis]. *Innovatyka u vykhovanni – Innovation in education*, 15, 146-159 [in Ukrainian].

15. Protsenko, O. O. (2021). Volonterski praktyky v umovakh vymushenoї mihratsii v suchasniї Ukraini: chynnyky ta naslidky aktualizatsii [Volunteer practices in the conditions of forced migration in modern Ukraine: factors and consequences of actualization]. *Candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].

16. Sychova, V. V. & Polonets, T. S. (2020). Blahodiina diialnist yak osnova sotsialnoi roboty [Charitable activity as the basis of social work]. *SOCIOPROSTIR: mizhdystsyplinaryni elektronnyi zbirnyk nauk. prats z sotsiolohii ta sotsialnoi roboty – SOCIOPROSTIR: interdisciplinary electronic collection of sciences. papers on sociology and social work*, 9, 31-40 [in Ukrainian].

17. Sirko, V. S. (2018). Administratyvno-pravove zabezpechennia volonterskoi diialnosti v Ukraini [Administrative and legal support of volunteering in Ukraine]. *Candidate's thesis*. Odesa: Odesk. derzh. un-t vnutr. sprav. [in Ukrainian].

18. Iurchenko, I. (2009). Instytutsionalizatsiia volonterskoho rukhu v Ukraini [Institutionalization of the volunteer movement in Ukraine]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

19. Chaika, I. Yu. (2017). Volonterstvo: sutnist fenomena ta osoblyvosti yoho funktsionuvannia v suchasniї Ukraini [Volunteerism: the essence of the phenomenon and the peculiarities of its functioning in modern Ukraine]. *Naukovo-teoretychnyi almanakh «Hrani» – Scientific-theoretical almanac "Edges"*, Vol. 20, 7, 72. Retrieved from <https://doi.org/10.15421/171798> [in Ukrainian].